

Poznámky k motivům oken

Hana Jankovská

A) Červené západní okno

Bývá nazýváno iniciační a v jeho motivech je ve zkratce naznačeno vše to, co je podrobněji rozvinuto na dalších barevných oknech. Bylo původně určeno pro hlavní vchod na západní straně budovy jako výzva k sebepoznání a k sebepřeměně, která musí člověka doprovázet při hledání jeho pravého jsoouca a která mu ukazuje překážky čekající ho na cestě poznání.

Z prostředního motivu k nám zaznívají slova Benedicta (duchovní představitel chrámu) z 10. obrazu mystérijního dramatu *Strážce prahu*:

*V pokoře zde naše duše obětují duchu,
co nese plody v nitru lidí.
Chtějí usilovat, aby vlastní vůle
zjevením vůle duchovní se stala.*

V prostředním motivu se člověk dívá na svůj božsko-duchovní původ. „Ve vesmíru poznává božskost v lidství obklopeném kosmickými silami, které mu na vlnách kosmického éteru šeptají tajemství bytí.“ Tak přibližně vysvětloval Rudolf Steiner tento obraz jednomu návštěvníku Goetheana.

Tuto duchovní skutečnost, že člověku je doopravdy do ucha našeptáváno zleva i zprava, co jsou světová tajemství, můžeme na střední části okna vidět v tom, jak býk (jako representant pozemských fyzických sil) hovoří do levého ucha, lev (representant éterických sil) do pravého.

Nahoře je planeta Saturn jako počátek vývoje, ke kterému je zasvěcenec schopen proniknout svým „zřením“, tj. vývojově vyšším vědomím. Po stranách čela vidíme atributy minulého vývoje člověka a Země - po pravé straně čela je to staré Slunce, jehož paprsky vyzařují síly prostoru, po levé straně čela je kruhovými liniemi na značen starý Měsíc, kde působením a obětí Duchů pohybu bylo člověku vtisknuto astrální tělo (duševní).

Ve starých dobách, kdy se ještě něco vědělo o duchovní podstatě forem, představovala rovná linie vládu nad prostorem, do oblouku zakřivená linie pak duševní síly působící v čase. Např. v atributech egyptských faraónů vidíme oba symboly. V současné 5. poatlantské epoše opakujeme třetí egyptskou dobu, a je proto třeba si všimnout těchto egyptských symbolů (některé obrazy čtvrtého mystérijního dramatu *Probuzení duší* se odehrávají v egyptské době). Symbolem nejvyššího boha Thovta, který byl zároveň bohem řeči, je opice - pavián a to znamená, že dnes ještě pouze napodobujeme božské tvoření, tj. utváříme slova, ale neumíme z těchto slov stvořit lidskou bytost, jak to budeme umět v budoucích inkarnacích Země a jak je to ve střední části naznačeno obrazem éterického hrtanu. Hrtan je prvním orgánem fyzického těla, který se již proměňuje v orgán éterický. Jeho pravou skutečnost vidíme na střední části okna v podobě roztáčejího se šestnáctilistého lotosu (čakry). Tato skutečnost byla dobře známá např. stavitelům katedrály v Chartres, kde je v kameni zpodobňována kruhovou růžicí. Fyzickou postavu člověka tvarují čtyři základní síly zvířetníku:

Orel, který během vývoje člověka klesl ve znamení Štíra, či draka - obraz nervově smyslové soustavy

Lev - reprezentuje rytmický systém dechu a tepu (lev se Sluncem na pravé straně představují éterickou stránku člověka)

Býk - obraz dolního člověka látkové výměny a údů (býk s Měsícem na levé straně představují fyzickou stránku člověka.

Vodnár - jako představitel člověka či anděla, který předchází tři složky harmonizuje v jeden celek.

Z těchto čtyř symbolů jsou na okně zobrazeny dva (býk a lev), zatímco druhé dva štír a anděl (člověk) jsou naznačeny dole v podobě Michaela, bojujícího s drakem (štír). Víme, že v Novalisově *Pohádce o Erótovi a Fábule* nalézá Fábula krále, jemuž orel a lev sedí u nohou. Tím je vyjádřena budoucí harmonie ženského (orel) a mužského (lev) duchovního principu vývoje, což je naznačeno také dvěma hady vinoucími se kolem Hermovy hole. Na motivu západního vstupního okna zobrazuje lev se Sluncem éterickou stránku člověka a býk s Měsícem představují jeho fyzickou stránku, jak lze vidět např. na severním fialovém okně. Celkové formování lidské postavy silami zvířetníku pak vidíme na jižním modrém okně.

Na středním motivu západního okna je nepřímou poukázáno i na dvanáctilistý srdeční lotos v podobě Michaela bojujícího s drakem. Dosud se drakova síla projevovala převážně v citech a pudech člověka. Dnes si však musíme uvědomit, že se drak zmocnil i způsobu lidského myšlení. Vidíme tedy obraz toho, co se děje v lidském srdci, kdy silami moudrosti a lásky je třeba proměňovat a produkovat intelekt a rozum. To je michaelská cesta poznání a proměny, kterou vidíme dovršenou na růžových oknech (v barvě broskvových květů).

Zářící tvář člověka tuto cestu naznačuje. Na čele vidíme v pohybu dvojlistý lotos (čakru), kterým člověku vzchází vnímání vyšších bytostí duchovního světa. Stejným symbolem je např. svastika, která je z tohoto hlediska právě dvojlistou čakrou v pohybu a svou rostlinnou formou naznačuje, že člověk v budoucnosti má z vlastní síly svého éterického těla dosáhnout éterického zření.

Počátek a cíl této michaelské cesty znázorňují boční části okna. Vlevo vidíme člověka, který nahlíží do propasti svého bytí, z které vystupují démonické zvířecí postavy - obraz pochyb, které ovládají jeho myšlení, nenávisti a domýšlivosti, které znetvořují jeho citění a síly strachu, které oslabují jeho vůli.

V 2. obrazu *Strážce prahu* můžeme procítit Thomasiův duchovní zážitek v této části cesty:

*Postavy zmatené, mění se, zmítají,
jedna druhou trhají,
divoce se vrhají schémata na sebe,
vládně ničení, temnotu plodící,
kolem nich éterický jas - červeně tkající*

Přemožení těchto démonických sil je naznačeno na pravé části okna, kde andělské bytosti vytvářejí jakýsi Jakubův žebřík, po kterém člověk může vystupovat vzhůru k duchovnímu Slunci jako k vyššímu stavu vědomí, jako např. Fábula (ženský duchovní princip vývoje) v Novalisově pohádce o Erótovi a Fábule několikrát vystupovala po žebříku a schodišti, a pronikala tak do různých stavů vědomí.

Tento stav nalézáme v textu k této části, který zní „zjevilo se“, tj. zření zjevilo, odhalilo to, co následuje po očistě vlastních duševních sil a probuzení do vyššího stavu vědomí. V mystérijním dramatu *Probuzení duší* to říká Rudolf Steiner slovy Filie:

*Potom se bude tvému zření odhalovat,
co jako člověk Země můžeš pochopit.*

B) Zelené severní okno

znázorňuje setkání s Ahrimanem jako duchem tíže. Vztah k tíži je vyjádřen na bočních motivech - na levé straně stojí duchovní žák na povrchu Země a je postaven do přírodního působení síly, která skrze Slunce, Měsíce a hvězdy působí do jeho těla. Ze Země působí ahrimanské síly, které vytvářejí protisíly proti působení tíhy lidského těla. Člověk, který se takto prožívá, se nevznáší jako v případě Lucifera (zelené jižní okno), ale sedí na pevné skále obklopený blesky poznání. V samotném pojetí skály si můžeme všimnout podobnosti mezi jakýmsi sídlem Ahrimana, znázorněným na dřevěném sousoší Representant lidství, o které Rudolf Steiner řekl, že je zde „vznikající bytost, která je jaksi v orgán přetvořenou skálou.“ Listovitými útvary je vyjádřeno zření v éterické sféře.

Poznáním démonických sil (bytostí) tíhy, které chtějí člověka stáhnout do hlubin a vyvolávají strach, si člověk buduje vlastní síly svobodného pohybu ke světlu. Člověk tak dospívá k vlastní svobodné vůli. Šnekovité uspořádání těchto bytostí nacházíme v mnoha tělech nižších zvířat (šnekovité lastury). Jde o spojení závitových sil se silami vzpřimujícími, udržujícími rovný směr. Obě síly působí při konstrukci šroubů a vrtáků. Ve střetu s touto silou formuje člověk v okamžicích poznání své vědomí ve vlastní vůli a skrze zkušenosti života tak začíná formovat nevědomí. Duchovněné poznatky nám poukazují na spojitosti lidské vůle s elektrickými silami a se silami pozemské materiální tíhy.

„A duch tíže shromažďoval odpor a ten se stal odporem v lidské vůli,“ napsal Rudolf Steiner k tomuto oknu. Zvenku působícím Ahrimanem (ahrimanským duchem tíhy) se další cesta stává především cestou proměny vůle: „svět způsobuje vůli.“ Volní stránku zasvěcení zdůrazňují i motivy bočních oken.

Při přechodu k oběma modrým oknům se cesty moudrosti a vůle *kříží*, což naznačil Rudolf Steiner i tím, že pod skicu jižního okna napsal Wollen (chtění) a pod skicu severního okna Denken (myšlení).

C) Zelené jižní okno

Na své duchovně poznávací cestě (iniciace), kde člověk potkává bytostné síly dvojnosti, ve kterých probíhá pozemské bytí, potkává Lucifera, neboť „světlo duchů se stalo světlem lidí“.

Člověk zde již není na pevné Zemi, ale prožívá se vznášen jakoby v plamenech ohně. Předstupují před ním Andělé, kteří mu poukazují na cestu vzhůru. Tak jako může působení tíže (ahrimanské) způsobovat v člověku pocity strachu, tak naopak působení lehkosti (luciferské) může člověka odvádět skrze iluzi blaženosti od jeho zemského úkolu. Proti tomuto luciferskému svodu lehkosti musí člověk vyvinout vnitřní sílu bdělého myšlení a lásku k pravé moudrosti - viz nápis „lásku světa působí“ a slova Benedicta v 6. obrazu *Strážce prahu*:

*V tvém myšlení žijí myšlenky světů,
získej se v myšlenkové síle světů,
ztrácej se životem světových sil.
Najdeš pozemské síle zrcadlíci se
tvou bytostí ve světovém světle.*

To je znázorněné na bočních motivech jižního zeleného okna, které ukazují dvojí aspekt světla. Na obou motivech je nahoře hlava duchovního otce obklopená dvanácti podobnými hlavami. „Pro věk duše vědomé je charakteristické, že člověk prožívá své Já pouze jako zrcadlový obraz. Pomalu se bude vžívat do duchovního Já, aby své Já (vyšší, pravé Já) pak mohl prožívat v úplně jiné podobě, než jak by si dnes přál. Bude to podoba sociální, nikoliv individuální.“ Můžeme tak vidět, že člověk vlastně není ve svém vyšším Já ve středu svého vědomí, jak si jej jeho ego představuje, ale zároveň v „ty“ a v jakési sociální nutnosti svých podob, kterými toto Já musí projít. Symbolicky tedy lidské Já-ego musí být několikrát probodnuto, aby zahrulo a poznalo nejen Já jako střed vědomí (ego), ale v oblouku se kolem něho klenoucí sociální uspořádání jeho podob, jak můžeme vidět na zeleném jižním okně Goetheana. Ty jsou poznatelné jen ve vztahu k druhé osobě (v tomto vztahu také nalézáme Krista). Svě zmnožené Já např. vidí Gynystána v Novalisově *Pohádce o Erótovi a Fábule*. Symbolicky to můžeme vidět v trnové koruně na hlavě Ježíše Krista a ostatně ve všech korunách, které se zasvěceným králům a císařům kladli na hlavu na znamení toho, že tuto „sociální cestu“ svého ega již absolvovali.

Ve starých předkristovských dobách musel být duchovní adept zasvěcení veden za pomoci sil dvanácti zasvěcenců a byl na nich určitou měrou závislý. Při střetech s Luciferem a Ahrimánem mu dávali sílu k vnitřní rovnováze duše. Světlo zasvěcení na levém okně působí na adepta shora, zvenku; na pravé straně září světlo zespodu, zevnitř nahoru, protože adept prožívá svou vlastní sílu světla poznání - iniciace, která jej vzpřimuje, ale zároveň udržuje ve spojení se Zemí. Sám se tak prožívá jako sloup v katedrále obklopený světelnou aurou. Zároveň necháme na sebe působit představitele ohňového elementu z mystérijního dramatu.

*Nechej shořet omyl svého sobectví v ohni,
který se ti vznítí s obětí,
nechej shořet poblouznění svého sebevědomí
v ohni, který se zažehne obětí.*

Neofyt se musí proměnit ve světelnou sílu poznání jako v jasný plamen, aby jej slova zástupce vodního elementu mohla doprovodit do vesmírných dálav:

*Ve zdání ti bytí jinak neožije,
než když vlnobití vesmírné vody
tě může proniknout sférickým tónem.*

V těchto slovech je v momentech zelených oken dán přechod k sférickému tónu, k hudbě sfér (viz modré severní okno).

D) Modré jižní okno

*Čti tedy, lidská duše,
co ve vesmírném slově ti plamen vnitřně zvěstuje!*

To říká nejvyšší obětní mudrc v 8. obrazu *Probuzení duší* v okamžiku, kdy zazní, že v budoucnosti se musí proměnit zasvěcovací formy, což vyjadřuje slovy:

*Sfingy mluvily, jež obrazem jen byly,
od kdy zde mudrci svou službu konali.
Duch uchopoval jen mrtvou formu-
ó osude, ty zazníváš jako Světové slovo!*

A toto Vesmírné (Světové) slovo vidíme ztělesněné znamením zvěrokruhu na modrém jižním okně, protože okna Goetheana již jsou tou novou světelnou řečí oproti egyptským hieroglyfům, s kterým Asja Turgeněvová srovnává uvedené motivy. Egypťané také vtesávali své obrazy, ale do tvrdého neprůhledného materiálu, nikoliv do materiálu, který se měl stát nositelem světla, jak je tomu u oken Goetheana.

Sfinga promluvila také v Novalisově Pohádce, když před ní předstoupila Fábula jako ženský duchovní princip vývoje. Do té doby uchopoval mužský duchovní princip vývoje jen mrtvou formu, resp. zevní tvar a to živé, tvořivé usmrcoval intelektem a rozumem.

„Pohled'te, nyní jsme se svou úvahou přímo v říši duchů, vidíme bytosti a jejich činy. Souvislosti těchto bytostí jsou mnohohlasné, v mnoha tónech znějící, množstvím činů bohaté Světové (vesmírné) slovo, do něhož my sami se vžíváme svou vlastní znějící duševní bytostí - sami jsouce Světovým slovem, takže v duchovním světě sami vykonáváme činy“ - uvádí Rudolf Steiner v tomto přednáškovém cyklu.

Obraz o tom, co nazývá Světovým (vesmírným slovem) je obsažený také v kosmických stavebních silách zvěrokruhu a planet v lidském těle znázorněných na modrém jižním okně. Jeho motivy ukazují, jak člověk na své duchovní cestě iniciace poznává bytostnou podstatu vůle. Svým vědomím vůle spí člověk hlubokým spánkem, neboť o svých úmyslech, o svém jednání a o jeho následcích neví nic jiného než to, co je obsaženo v jeho představě, která je v obyčejném vědomí. Máme představu o svých předsevzetích a o svých činech, ale vlastní proces naší vůle probíhá v nevědomí - je obyčejnému vědomí uzavřen.

Boční motivy okna znázorňují karmický čin. Vlevo vidíme střelce, který nese zbraň a chystá se zastřelit ptáka. Ten je držený v bytí duchovními bytostmi, neboť žádné zvíře nemůže být člověkem usmrceno, dokud jej duchovní svět (pro nás zatím nevědomí) nevydá. Proto primitivní národy konají před lovem obřady, ve kterých prosí duchovní mocnosti o uvolnění zvířat z duchovního světa. Na pravém motivu již lovec vystřelil. Duchovní bytosti uvolnily ptáka ještě dříve, než jej zasáhla kulka. To vysvětluje Rudolf Steiner takto:

„Vůle je živlem, který postrádá jakoukoliv příbuznost s přírodními zákony získanými z vnějšího světa. V podstatě vůle působí osud, karma. Pokud budeme spatřovat onu zákonitost, která vládne v souvislosti skutečností jen v přírodě, zůstaneme vzdáleni toho, co zákonitě působí v osudu. Dokud člověk pobývá ve svém fyzickém těle, může uvést morální obsah své vůle ve skutečnost, jen pokud to připouští toto fyzické tělo. Teprve když člověk vešel branou smrti do duchovní sféry, může plně uskutečnit bytostný obsah vůle. Tak člověk svou duchovní realizací utváří mezi smrtí a novým zrozením sám sebe. Stává se bytostným obrazem toho, co učinil za života na Zemi. Úvahami a meditacemi o tomto poukazu budeme moci vyvinout pravý cit pro vztah smyslové a duchovní sféry. Kdo postřehuje osud působící v lidské bytosti, ten již stojí ve sféře ducha.“

Chceme-li hledat čisté pohyby vůle, jak jsou dané na modrém jižním okně, pak je nalzáme např. s eurytmickými znalostmi pohybů, které pro viditelný svět dal Rudolf Steiner.

Střední motiv okna ukazuje kosmické síly působící v naší vůli z okruhu Země, jak na to poukazuje Marie v 2. obrazu *Strážce prahu*.

*Tělo, které je vlastní pozemským duším,
má v sobě prostředky k účinnému tvoření
vznešených obrazů podle božské krásy.
Tak člověk svým tělem slouží bohům.*

„Tím, že se nám lidská ústrojí ukáží v duchu, nestojí před námi jen pozemský člověk, ale člověk tak obsáhlý jako kosmos. Člověk ve svých vnitřních orgánech nese obrazy duchovně-božských bytostí. Jako gigantická kosmická bytost se před námi vyjasňuje celý kosmos, který byl dříve v saturnské sféře celým člověkem - zároveň se nám objevuje jako vnitřní organické uspořádání hierarchií.“

Lidské údy a orgány představují metamorfózu dvanácti zvířat s tím spojeného zvěrokruhu, které vidíme nad slabě ozářenou Zemí a Měsícem spolu s lidskými postavami, na kterých je obrazně vyjádřeno, jaká část fyzického těla je tvarovaná určitými silami příslušného znamení.

Nejprve je to *Ryba* - znamení Kristovo - na lidské postavě obraz chodidel a dlaní. Pak následuje směrem vzhůru

Beran, jehož síly formují lidskou postavu,

Býk, s kterým souvisí obraz hrdla a šíje,

Blíženci, jejichž síly ovlivňují dvojnost a symetrii lidské postavy, *Rak*, stojící na vrcholu je znamení obratu, znázorněné vstřícnými spirálami, kterým v lidské postavě odpovídají žebra hrudníku, v pravém sloupci pak

Lev, jemuž odpovídá orgán srdce,

Panna, jejíž síly ztvárňují břicho,

Váhy, které jsou pravzorem boků,

Štír, s kterým souvisejí rozmnožovací orgány,

Střelec vtiskující údům tvar stehen a nadloktí,

Kozoroh, který souvisí s koleny a lokty, a nakonec

Vodnář, tvarující podobu lýtek a předloktí. Je to zároveň znamení Jana Křtitele, a proto je u něj naznačena scéna křtu v Jordáně.

Uvědomujeme si, že v každém pohybu působí kosmické síly a že vůle člověka je tak bytostně duchovním obsahem. Všechno kolem nás i my sami jsme projevy světové vůle. To naznačují slova k tomuto oknu - „vnější svět v rozhodnutí“. Individuální lidské chtění a jednání může být s touto kosmickou vůlí v souladu nebo se z ní může v zájmu svobody vyčleňovat - pak ovšem působí zákona karmy.

E) Modré severní okno

Při shlédnutí tohoto okna se nám opět vybaví scéna z mystérijního dramatu *Probuzení duší*. Andělé s hudebními nástroji zde představují obraz sférického ráje, ve kterém neofyt sám musí zaznít jako sférický tón. „Hudba na Zemi, ani v přírodě neexistuje. V pozemském bytí se může projevit pouze tvůrčí silou člověka, ale sama pozemská není. Je projevem duchovní tvůrčí síly, kterou může člověk zprostředkovat jen proto, že k nám, do našich duší zaznívají tvůrčí impulzy ze světa andělů.“ Ze světla planetárních světů vysílají své paprsky k obrazu lidského chtění, cítění a myšlení, aby tak duševní vývoj člověka probíhal v harmonizaci jeho tří článků. Toto vyvstává nad hlavou člověka jako tři apokalyptická zvířata.

V prvním paprsku vidíme měsíční útvary, v druhém hvězdy a v posledním vlny světla. To je střední motiv. Neofyt je duševně veden skrze hlasy vlastních duchovních sil; Filia, Astrid a Luna mu dávají slova, která ho mají vést na cestě sebepoznání skrze poznání světa, neboť harmonii sfér je možné slyšet jen duchovním sluchem, tj. na stupni inspirace:

Filia: *V ohni se očisťuj,
jako vesmírná vlna se ztrácej
v tónu duchovních sfér.*

Astird: *Vytvoř se v tónu duchovních sfér,
do dálek vesmíru leť
se vzdušnou lehkostí.*

Luna: *Do hlubin světů jdi s pozemskou tíží,
v tíživé váze se osměl
být sám sebou.*

Na bočních motivech vytvářejí duchovní bytosti v elementárním lidském těle vnímací orgány ze sil, které má člověk později používat. Duchovní bytosti pod různým silovým působením Slunce, Měsíce a Země snášejí z kosmu *oko* a *ruku* jako reprezentanty těchto sil. Ve vztahu k duchovnímu světu jsou ruce mnohem obratnějšími orgány, než je elementární mozek.

„V rukou se projevuje to, co plně odpovídá elementární části. V éterickém těle jsou pravými duchovními orgány. V éterických orgánech projevujících se v rukou a jejich funkcích je vykonávána mnohem vyšší, intuitivnější a duchovnější činnost než v éterickém mozku. Jsou to orgány, které již vedou dovnitř a mohou se zabývat vnímáním a orientací v nadsmyslových světech. Co je základem rukou, to souvisí s činností lotosového květu v srdeční krajině, která potom vyzařuje své silové proudy.“

Podávání rukou má tedy mnohem hlubší podstatu, než si mnohdy uvědomujeme. Dotýkají se tak vlastně lidská srdce.

Tyto silové proudy jsou základem budoucí schopnosti člověka. „Jako je k uchu paralelní orgán řeči, tak je k tepu srdce paralelní podvěsek mozkový (hypofýza), která je na počátku svého vývoje. Tak jako vnímáme uchem a tvoříme hrtanem (ucho je nyní orgánem vnímání a řeč je orgánem pro vydávání tónu), tak v srdci máme možnost přijímat teplo světa a zase mu dávat vyproudit hypofýzou v mozku“. Až získáme tuto novou schopnost, pak bude ven proudit teplo naší krve a zaplavovat svět a naše myšlení světlem tak, jako nyní zaplavují svět naše slova. K oku, které vidíme na bočním motivu okna, se v budoucnosti stane aktivním, paralelním orgánem epifýza (šišinka), která bude dávat skutečnost obrazům, které toto oko dnes tvoří. Člověk se nejprve okem učí tvořit (vidět) obraz, potom jej bude vysílat ven, bude tvořit vyzařování, tj. bude tvořit bytosti.

Na levé straně je Slunce nad Měsícem, který je ve fázi narůstající. Slunce bere neviditelné světlo kosmu do sebe. Nitro Země ukazuje ty formy, když se vnitřní nemůže prosadit nad vnitřním a vítězí vnější svět - tvary jsou ostré. Na pravé straně je Měsíc ve fázi couvající, vycházející Slunce vyzařuje zachycené světlo jako v zrcadle zpět. Tvary v hlubinách Země ukazují jak vnitřní síla má převahu na vnější, v zaoblených tvarech se udržuje rovnováha mezi vnějším a vnitřním. V zaokrouhlených,

zaoblených tvarech je prostorově vyjádřeno znění sfér inspirativního světa, (viz zaoblené tvary budovy Goetheana) Duchovní adept poznává kosmické síly, které z kosmického myšlení budují lidské éterické myšlenkové a vnímací orgány.

Výrok Rudolfa Steinera, který pronesl, když procházel kolem obrazu tohoto okna „je lépe špatně myslet, než vůbec nemyslet“, ukazuje na to, jak důležitá je v současné době zejména vnitřní aktivita myšlení, vnitřní činnost myšlení. „Měli bychom jen chaos nesouvislých postřehů, kdyby se v nás lidech nevyořovala vnitřní činnost, která tento chaos pořádkem. Tato činnost je myšlení. Bez myšlení je svět pro nás myšlenkově zcela rovnou plochou.“ Žádná část této plochy nevyčnívá nad jinou, žádná se myšlenkově neliší od jiné. Teprve když do této plochy vpadne jiskra myšlenky, vznikají vyvýšeniny a prohlubeniny...“ Toto vpadnutí jisker myšlenek je možné si představit jako správné řezby do skla barevných oken, kterými jsou v rovné ploše kresleny obrazy.

„Kresby jsou jako myšlení provedené správnými řezbami do skla oken,“ řekl Rudolf Steiner (uvádí Asja Turgeněvová ve svých *Vzpomínkách*).

„V současné době se naše myšlení stává pasivní a žádá se, aby všechno bylo názorné, se světelnými obrazy, aby nebylo třeba myslet.“

Ale jak by bylo možno žádat po člověku, který pořádkem zcela zanedbá tuto aktivitu myšlení, aby dokázal „nejvyšší plody aktivního k meditaci vystupňovaného myšlení“ silou vlastního Já vyloučit a vlastní silou tak zničit své zesílené Já, „takže se stane vědomě prázdným“, jestliže žádné takové plody zesíleného myšlení k vyloučení vlastně nebude mít, když se nenaučí pořádně aktivně myslet? Vždyť člověk musí svým vlastním úsilím učinit své vědomí Já prázdným, neboť jedině do takového vědomí proudí inspirací duchovní svět.

Směrem k dvojici fialových oken se cesty opět kříží.

U jižního okna je text - vzniká - (vidíme souvislost se sloupem Joachim).

U severního okna je text - bylo - (vidíme souvislost se sloupem Boas, linie smrti, přechod k duchu). To je již poukaz k fialovým oknům, který můžeme procítit také ve slovech Benedicta v 6. obrazu *Strážce prahu*:

*Tak spatřuj v obraze, který silami zrění
se ti promění v poznání,
myšlenky v prostoru se bytostně ztvárňující
do forem zrcadlicích lidské myšlení.*

F) Fialové jižní okno

Střední část zobrazuje duševně-duchovní bytost člověka v duchovním světě před zrozením. Má Janusovu hlavu, z níž jedna se dívá dozadu do minulosti na řadu uplynulých životů. Druhá hlava pohlíží dopředu do budoucnosti na rodičovský pár, který mu jednou dá pozemský život. Myšlení, které se stalo jasnoživým, může nyní proniknout do světa před zrozením, do éterické sféry.

Duše člověka sestupuje k pozemskému zrození stupeň po stupni. Obyčejné vědomí má co činit jen s posledním stupněm tohoto sestupu, protože sahá jen ke skutečnosti zrození na fyzické úrovni, která je nejnižším článkem celého řetězce zrozování. Dříve než duše dosáhne světa fyzické skutečnosti, sestupuje světem intuice, inspirace a imaginace, které jsou znázorněny na středním motivu třemi sférickými liniemi. V minulosti nezůstával tento sestup skrytý vědomí rodičů a nezůstane skrytý ani v budoucnosti. Bude možné tak, jako to bylo možné dříve, aby rodiče vědomě prožívali tento děj v

nadmyslových světech, kde poznávali bytost, která se chce vtělit. Proto bylo možno dát novému pozemskému člověku skutečné jméno. To jméno vyjadřovalo poznání, které bylo v nadmyslovém světě zjevováno sestupující bytosti. V budoucnosti budou lidé vědět nejen to, že se má narodit člověk, ale i to, k čemu se má zrodit a jaké jméno mu podle kosmických zákonitostí patří.

„Tomu, kdo stojí mezi půlnoční hodinou a novým zrozením, se ukazují jiná hlediska a člověk dlouho předtím, než sestoupí k pozemskému životu, v sobě uskutečňuje tendence k naplnění karmy.“ Vytvoří si proto duchovně - éterický obraz (viz rostlinné motivy na střední části okna), který Strader ve 4. obrazu *Zkouška duše* charakterizuje slovy:

*...dříve ještě než mu svítá vědomí, již tento svůj osud chtěl,
než myšlením měl možnost chtít.*

Tento obraz nese v sobě síly, které Rudolf Steiner nazývá duchovně - magnetickými silami, které člověka táhnou k rodičovskému páru. Jsou to síly, o kterých mluví Marie v 2. obrazu *Probuzení duší* těmito slovy:

*Duchovní síly přicházejí - zavolej je!
V duchovní základy světů se dívej
a čekej, až síly v hlubinách pocití,
co v tvé vlastní bytosti se zvedne
spřízněné volbou s jejich podstatou.*

Oba boční motivy oken znázorňují, jak ke zrození člověka je zapotřebí souhry pozemských a kosmických sil.

„Co nazýváme láskou mezi srdcem a srdcem, onen vroucí pocit pojící dvě duše, je jen odleskem onoho zářícího duševního oblaku lásky, kterým Já sestupující ke zrození, obklopuje dvě bytosti. Je to zvolání k muži a ženě, kteří mají této lidské bytosti umožnit vstup do fyzického života. Láska, která svádí k sobě obě pohlaví, nevychází jen od nich samých, je to pouhý stín, promítnutí bytosti, která se chce vtělit.“

G) Fialové severní okno

„Zrození a smrt, tyto dvě citlivé události v lidském pozemském životě se obyčejnému vědomí jeví něčím od sebe odděleným. Když člověk prošel branou smrti, musí především vytvořit tuto představu své duše:

*Ted' jsi mimo tu modrou kouli, v níž jsi byl.
Vidíš ji zvenku, ale tak, jako by se smrštila ve hvězdu.“*

Tak bychom slovy Rudolfa Steinera mohli charakterizovat toto okno. Na střední části okna vidíme, jak zemřelý prožívá ve zpětném tablu svůj uplynulý život jako zážitky vtištěné do éterického těla. Zvlněná čára naznačující spirálu (místo přímky), kterou je zachycený sled těchto zážitků, poukazuje na to, že v duchovním světě není přímka vyjádřením té nejkratší cesty. A listové útvary ukazují na to, že toto tělo se pak rozplývá ve světovém éteru.

Na levé boční části okna vidíme, jak Anděl vyjímá z fyzického těla, jehož minerálním základem je

kostra, nadsmyslové články člověka: éterické tělo - jako tvář, astrální tělo - jako trojúhelník a nepomíjivé Já - jako hvězdu, „jejíž substancí je vůle“, o které Rudolf Steiner uvádí, že je duchem prosycující a silou pronikající fyzické tělo. A dále uvádí, že „ta hvězda se v duchovním světě rozžhavu- je a září ti do světových dálek“ slovy Jana v 3. obrazu *Zkoušky duše*

V něžné červeni duchovního světa.

Na Zemi myslíme, mluvíme, jednáme. Každá myšlenka, každé slovo a čin mají dvojí účinek. Jeden účinek, který směřuje do světa, je skrze nás přetvářen. Druhým účinkem je přetvářena naše duše. Mnohé nám v životě nepřichází k vědomí, avšak po smrti prožíváme mravní obraz utvořený z našich činů, který byl v době pozemského života zakryt pozemským tělem a životem. Na středním motivu vidíme cestu života od spodu nahoru ke zrození a tyto zážitky jsou jako milníky na životní pouti, která ve zpětném prožívání vyúsťuje do éterického světa, ze kterého člověk zrozením sestoupil na Zemi. Jsou zde znamení: starozákonní desky Mojžíšova desatera jako symbol pro vyrovnání karmy, avšak i novozákonní kříže na Golgotě jako znamení Krista a jeho působení jako Pána karmy

„Tak se na této duchovně-vědecké cestě učíme poznávat smrt již v životě a život ve smrti. Z duchovního světa se nám vybaví, že smrt a zrození se nám spojují, že jen pro obyčejné vědomí jsou od sebe odděleny.“ Vidíme, že narození a smrt jsou brány, kterými člověk vstupuje do jiných stavů vědomí.

Pod tím se na levém bočním motivu objevuje symbol býka jako na červeném západním okně, jako obraz pozemského bytí.

Pravý boční obraz naznačuje skutečnost reinkarnace, která byla ve vědomí západního člověka zatlačena do pozadí, aby člověk mohl vyvíjet duševní schopnost myšlení a sebevědomí Já na základě spojení se smyslovým světem.

Pro iniciované poznání je důležité vědět, že zemřít může jen celý člověk, nikoliv jeho jednotlivé orgány. Ty neumírají. Každý orgán si sám pro sebe hledá cestu ven do kosmu, kde vchází do jednotlivých kosmických oblastí podle své spřízněnosti. Na pravém fialovém okně např. vidíme jak srdce (zpodobněno lvem) odchází jinam, než plíce nebo játra a v kosmu se rozptylují. Iniciačním vědomím lze objevit to, co je např. základem reinkarnace. „Abychom mohli poznávat vliv dřívějších pozemských životů na tento zemský život, k tomu potřebujeme právě zření, které se nevztahuje na celého člověka, ale vychází ze zření orgánů.“

Při přechodu k růžovým oknům se cesty opět kříží, linie Boas přechází k jižnímu oknu, Joachim k severnímu oknu.)

H) Růžové jižní okno

V tomto okně je skryté mystérium moderního lidstva, je v něm obsažený poukaz na hledání ženského duchovního principu, který nás vede od motivu stavby - chrámu na levé části růžového jižního okna (v barvě broskvových květů) k pravé části, kde je

žena v blízkosti chrámu.

A tak jako v chrámové škole v Chartres, kde dnes zde stojí katedrála, zde „všude tkala nesmírně vznešená bytost projevující se v podobě podivuhodné ženy,“ kterou lidé viděli svým jasnovidným zřením, tak tuto ženu rovněž vidíme v blízkosti chrámu, kterým je Goetheanum.

Tato žena je Maria-ISIS-Sofia, která musí být lidmi hledána a nalezena, neboť „Kristus se objeví ve své duchovní postavě během 20. století ne tím, že nastane něco zvnějšku, ale tím, že lidé najdou sílu, která je představována svátou Sofií. Mystériem moderního lidstva je, že Maria-Isis byla usmrcena a že musí být *hledána*. Moudroš, která působila jako božská Sofie skrze zjevení pastýřů na poli a skrze zjevení mágů z Výchovu, ta se již nemůže vstřípít do novější doby, neboť byla usmrcena Luciferem, jako kdysi v Egyptě Osiris Ahrimanem-Tyfonem. Nám se neztratil Osiris, popřípadě Kristus, nám se ztratilo to, co bylo Isidou; Lucifer nám to usmrtil. Dnes musíme mluvit o usmrcené a pro nás ztracené Isidě, božské Sofii ve stejném smyslu, jak mluvil starý Egyptan o usmrceném a ztraceném Osirisovi, musíme *hledat* mrtvolu moderní Isidy, mrtvolu božské Sofie...musíme najít, co vnitřně podněcuje k imaginaci, inspiraci, intuici. Neboť Kristus nám zůstane temný, jestliže jej v sobě neosví- tíme božskou Moudrostí. Potom touto znovunalezenou silou božské Sofie přijde člověk k pravému poznání Krista, který je od mystéria Golgoty spojený se životem Země. Neschází nám Kristus, schází nám poznání Krista, Sofie o Kristu, Isis o Kristu.“

Tato hledaná ISIS je vlastně vyjádřená již v křížícím se pohybu merkurských sil, kterými jsme v prostoru Goetheana vedeni od zelených oken k modrým, fialovým a broskvově růžovým (viz nákras dvojí cesty, kterou můžeme vidět jako dvojí protínající se S, Rudolf Steiner mluví o tom, že za sousoším představujícím Representanta lidství mezi Luciferem a Ahrimanem je skryta nová ISIS, božská Sofie. Je pozoruhodné, že vztah mezi Luciferem a Ahrimanem je na dřevěném sousoší také vyjádřený tvarem písmene „S“. „Jak jsou navzájem spolu zaklesnuti křídly, a vytvářejí tak spirálovitě kruh kolem střední postavy, je dobře vidět na velkém přípravném modelu, kde střední postava chybí.“ Jako by tím bylo naznačeno, z jakého asi materiálu je utkán Isidin závoj.

„Nad novou Isis stojí v dnešní době tato slova „Já jsem člověk, jsem minulost, přítomnost a budoucnost. Můj závoj by měl odhrnout každý smrtelník“. Tím jsou překonána slova z nápisu nad starým egyptským chrámem, která zněla: „Já jsem vesmír, jsem minulost, přítomnost a budoucnost. Můj závoj ještě žádný smrtelník neodhalil.“

Na pravém bočním motivu růžového jižního okna vidíme „měsíční nádrž“ v podobě měsíčního srpku, z které se zářící tvář Isis - Sofie vynořuje. Zřetelný poukaz na tvar „měsíční nádrže“ (postavený vertikálně) můžeme objevit i ve střední části okna, kde celá silueta postavy, zjevující se meditujícímu člověku, je komponována do písmene „S“.

„Rudolf Steiner jednou řekl, že slovo Isis je totéž jako německý výraz „leh“. Egyptan však prožíval své Já v rytmu éterického těla, a proto zdvojnásobuje tento výraz Já na IS IS. Tehdy člověk prožíval zářící Slunce v hloubi půlnoci a když je zřel, pravil ve zbožném údivu „O“. Vnímá, jak se před ním vynořuje zářící kruhovitá forma, uvádějící v pohyb éter. Zřel formu Slunce, které podněcuje éter a vnímá to jako syčení, jako zvuk vyjádřený znakem „S“. Tento pohyb éteru se nešířil jen kolem sluneční formy, ale zářil i navenek jako „OS“. Tento zářící prvek lze prožít jako „I“ - tedy „OSI.“ Tento zářící prvek proudí k měsíci a vplývá do dutiny měsíčního srpku a jak proudí, přetéká do „R“ - „OSIŘ.“ Nyní počíná děj reflexe - odrazu; měsíc toto světlo odráží. Proudem bylo přeneseno jako „SIR“, proud je odnáší nazpět jako „RIS“ (obrácený výraz pro „SIR“) To, co přechází do měsíční nádrže, to je OSIRIS. Měsíc pak vydává nazpět slovo ISIS jako ozvěnu.“ A ve slovech Marie v 11. obrazu *Zkouška duše*, kterými oslovuje Ahrimana, je skryto tajemství opětného nalezení cesty k Sofii - Moudrosti, tj. spojení mystéria Sofie s mystériem Krista:

*V duchovní říši je pouze jedna oblast,
ve které může být ukován meč,
při jehož shlédnutí se musíš vytrátit.
To je říše, v níž lidské duše
si tvoří poznání z myšlenkových sil,
a to pak přetvářejí v duchovní moudrost.*

Na to poukazují také slova Benedikta (duchovního představitele chrámu) v 10. obrazu *Strážce prahu*:

*A Kristus bude v posvátném místě moudrosti
hřejivě zářit duchovním smyslem lásky.
Pro pozemskou duši je to cíl lásky -
ne já - v mém bytí žije Kristus.*

Jižní okno vyjadřuje zážitky cesty zasvěcení v současné a budoucí době, v levé části výstup člověka do světa imaginace, vpravo do světa inspirace a uprostřed do světa intuice, kde je znázorněn meditující člověk (prožívá v intuici světovou půlnoc). Dole vidíme obraz sil smrti působící ve hmotě, z nichž se člověk pozvedá k prožívání svého pravého já, v němž působí síly kosmického Krista. Vzadu za meditujícím člověkem září Slunce jako obraz budoucích duchovních sil, pod sedící postavou leží tlející lidská lebka - obraz současné Země - obraz rozpadu. V této tlející lebce jako obrazu rozpadu můžeme vidět nejen mrtvolu lidského těla, ale vše to, co je zevním tvarem, kterým se v současném předmětném lidském vědomí odívá každá vnitřní forma duchovní skutečnosti, aby ji bylo možno pozorovat a myšlením a rozumem se učit ji rozlišovat. Např. v Novalisově *Pohádce o Erótovi a Fábule* se i princezna Freya zahaluje závojem a písař (rozum) přiměl dokonce i Fábulu, aby pro tři sestry (svět praobrazů, archetypů) nechala utkat šaty. Musíme vědět, že to není Erós sám, kdo je odsouzen k rozpadu, ale pouze jeho vnější tvar, pozemský oděv, do kterého se Erós jako do barevného šátku zahaluje, aby spolu s Gynystánou nastoupil svoji pozemskou vývojovou cestu. I Gynystána (fantazie) se obléká do půvabného nočního úboru, aby, jak se na správný prostředek iluze sluší, náležitě Erótovi popletla hlavu. Hlavu však popletla i sobě, a navíc si způsobila mnoho bolesti, protože projevy Eróta (oděného vnějším, pozemským tvarem) není pochopitelně Erós sám.

Obraz rozpadu nalézáme také na levé části okna, kde je člověk ležící na skále a pod ním padají do hlubin 3 lebky (jako uplynulá vtělení Země), nad ním se vznáší průčelí chrámu (Goetheana), který je poznávacím znamením pro nalezení Ženy - Isis - Sofie. Ze shora pohlížejí 3 lidské tváře jako budoucí vtělení Země. Tak poznávající člověk prožívá, jak je budován a nalézán chrám nejen v současné, ale i v budoucí produchovnělé jupiterské podobě. Současná Země je pojata jako obraz lebek, ale má se stát zářivou Zemí, novým Sluncem.

Na jižním růžovém okně také vidíme tři stavy vědomí naznačené polohami lidského těla - na levém motivu ležící tělo, na pravém motivu vzpřímené a na středním motivu sedící, meditující poloha. Rudolf Steiner v přednáškovém cyklu *Vědomí zasvěcenice* mluví o kosmickém působení změněných stavů vědomí takto:

„Od probuzení do usnutí...během celého bdění jsme neustále pod vlivem zevního Slunce, které osvětluje věci zevně. V okamžiku, kdy usneme, čímž přecházíme do jiného stavu vědomí (jako při iniciaci), začne sluneční světlo (viditelné duchovním zrakem) zářit v našem Já a v našem astrálním

těle. Tu máme Slunce v sobě! Za bdění je tomu opačně. Když se probudíme, máme v sobě zcela vnitřně měsíční účinky a sluneční vlivy přicházejí zvenku. Tedy: V lidském Já a v astrálním těle žije během spánku Slunce, během bdění Měsíc. Ve fyzickém a éterickém těle žije během spánku Měsíc, během bdění Slunce. Tyto vlivy působí v kosmu stejně a probíhají navzdory lidské svévůli, a protože tomu tak je, zůstávají tyto účinky stejné, i když nedbáme zevních konstelací, když se blouznivě oddáváme nočnímu životu, namísto abychom spali a připravujeme si pro příští ráno bolení hlavy.“ Zatímco na levé části okna člověk ležel u průčelí chrámu a hleděl do temného světla lebek před sebou, nyní stojí vedle zářící tváře Sofie, která má mezi očima rostlinou formu (naznačenou již na tváři na západním červeném okně) na znamení znovunalezení té Moudrosti, kterou Rudolf Steiner ve Vědomí zasvěcence nazývá „bohyní Náturou“, která se zjevovala a byla uctívána v katedrále v Chartres. Nalézáme zde zároveň tajemství o ženském aspektu božství, tajemství o velké Matce, bohyni Nátuře, které zaznívá i ze slov Capesia ve 4. obrazu *Brána zasvěcení*, jimiž se obrací na druhou Marii (duševní praobraz lásky jako budoucí zduchovnělé poznávací síly):

*Tedy nám do své řeči proměň
otázky po pravých hodnotách života,
aby nám příroda dala odpověď.
Neboť my sami jsme neschopní
zeptat se Velké Matky tak,
aby nás mohla uslyšte.*

Vidíme, že mužský duchovní aspekt vývoje reprezentovaný zejména rozumem, který je vedený Ahrimanem a Luciferem, nemůže proniknout k Sofii, k Moudrosti, jak říká Rudolf Steiner slovy Tor-gatuse v *Probuzení duší*:

*Síly zjevující se ve vesmíru
láska nehodnotí nějakým úsudkem.*

„V této situaci je lidstvo přibližně od 15. století. A kdyby v ní zůstávalo nadále, člověku by se ztratil Kristus. Neboť Kristus vstoupil do světa s intelektualitou (světovým rozumem), která je naprosto taková, jaká kdysi žila v božské duchovnosti, kdy ještě ze své bytostnosti jako Moudrost vytvářela vesmír.“

Na pravé části okna vidíme člověka stojícího vzpřímeně na světlé skále v zářivé siluetě Sofie. Drží v ruce LYRU na znamení toho, že „Kristův impuls může být nalezen právě v hudbě, která je budoucností lidstva. Již v současné době, ve které se všeho chce zmocnit intelekt a rozum, je hudba jedinou oblastí, kam se intelektualismus vlastně vůbec nemůže dostat. Intelektualismus se může dostat jen k tomu, pro co existují zevní předměty. Když hudebník komponuje, nemůže nic zevního napodobovat; motivy hudební tvorby musí čerpat ze své duše. Proto bylo Goetheanum řešeno hudebně.“

I) Severní růžové okno

Na středním motivu růžového severního okna je vyjádřeno setkání s éterickým Kristem (na éterický svět zde poukazují rostlinné motivy).

Na toto setkání poukázal Rudolf Steiner slovy: „jdeme cestou, která nechá lidi opět vystoupit do stavů přirozeného jasnozření, přirozeně jasnovidných sil.“ A střední motiv severního růžového okna poukazuje právě na tento zážitek přirozeného jasnozření. Mimo to Rudolf Steiner uvedl, že musíme rozeznávat umělé jasnozření a přirozené jasnozření, které se bude vyskytovat stále častěji.

Jednou z prvních zkušeností této nové schopnosti člověka bude to, že člověk uvidí vlastní karmu a karmické následky vlastních činů. Když se lidé stanou schopnými vidět éterické tělo, budou se učit zřít éterické tělo Krista Ježíše. To je charakteristický rys nového období.

Musíme si uvědomit, že „vlastně tím, že jsme se stali zemskými a svobodnými lidmi, jsme uzavřeli skutečný svazek s Luciferem a Ahrimanem a jedině Kristus nás může z tohoto svazku vysvobodit.“ Oproti tomuto pozemskému svazku uzavřenému ve sféře Země s Luciferem a Ahrimanem stojí duchovní svazek cílevědomě usilující k výšinám lidství, o kterém mluví Capesius v 5. obrazu *Zkouška duše*, kdy s Kristovým impulzem člověk bude moci splnit toužebné volání Lucifera a Ahrimana:

*Ó člověče, překonej se,
ó člověče, vysvobod' mě!*

*Ó člověče odvažuj se,
ó člověče proživej mě!*

Toto vysvobození, kterým Kristus vlastně pozvedá člověka k pravému ryzímu lidství, vidíme na bočních motivech severního růžového okna. Toto pravé ryzí lidství, které jako sjednocení s Kristem je zároveň sjednocením s původní duchovní podstatou, je kosmickou budoucností lidstva. Ta je na levé a pravé části severního růžového okna vyjádřena tím, že Kristus vysvobozuje luciferské a ahrimanské mocnosti, se kterými se člověk setkával ve své pozemské minulosti a přítomnosti. Je to však jiný Kristus, než jak je spodobněn nejruznějšími umělci. Je to jinoch, mladík, o kterém Rudolf Steiner mluví v Markově evangeliu, není to Kristus Michelangelova Posledního soudu. Je to kosmický impuls - kosmický Kristus, který svými projevy plnými soucitu vysvobozujícími Lucifera (levý boční motiv) a Ahrimana (pravý boční motiv) přináší na Zemi to nadpozemské, kosmické, a tím namísto dosavadních zemských zákonitostí (do nichž lze pojmout i soud) vytváří základ nových počínajících kosmických zákonitostí, vytváří tím základ kosmické budoucnosti Země, její přerod v Jupitera. Mluví o tom Astrid v 3. obrazu *Zkouška duše*:

*Připrav se tedy pozemskou láskou vstoupit
v hluboké základy srdce, kde zraje láska kosmická.*

Tak zde zároveň nacházíme proměnu zážitku Lucifera ze začátku našeho putování od zeleného jižního okna, který je vyjádřen slovy Lucifera v 5. obrazu *Probuzení duší*:

*Ze svého světelného zřídla
ti nechávám jasně vyzařovat zárodky sobectví.
Shromáždí je k mohutné síle svého Já.*

K motivu osvobozující soucítící oběti lásky můžeme nyní ve svém srdci nechat zaznívat plně prožitá slova meditační průpovědi Rudolfa Steinera:

*Vítězný duchu...
spal chtivost jáství, zažehni soucit,
ať nezištnost - ten životní proud lidstva
působí jako zřídlo duchovního znovuzrození.*

Člověk se tak již v současné době sjednocuje s duchovními kosmickými silami té doby, ve které však ještě nebyl svobodnou individualitou. A v tomto světě Isis, Sofie, Moudrosti může najít cesty, které jeho bytost vedou správně, jestliže se ve své duši spojuje s Michaelovým posláním. Pak bude člověk cítit v duchovním teple podnět, který jej přenáší do jeho kosmické budoucnosti, v níž může zůstat věrný prvotním darům svých božsko-duchovních bytostí, přestože se v jejich světech vyvinul k svobodné individualitě.

Čhtít setrvat v původním bytí, čhtít si ponechat původní jasnozření a lekat se plného prožívání svobody, to člověka vede v tomto světě současnosti, ve kterém je všechno založeno na rozvoji plné svobody, přece jen k Luciferovi, který chce současný svět zapřít a vrátit se do minulosti. Odevzdávat se současnému bytí a čhtít nechat působit dosažitelnou kosmickou přirozenost jedině intelektem a rozumem a čhtít svobodu prožívat jen v intelektu a rozumu, to vede člověka v tomto světě současnosti, v němž musí pokračovat vývoj v hlubších duševních oblastech (zatím pro obyčejné vědomí nevědomých), přece jen k Ahrimanovi, který chce mít současný svět zcela přeměněný v kosmos intelektuálního bytí (bez lásky a citu).

Hana Jankovská, Hranice 2000